

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés - Jogtörténeti visszatekintés¹

Szerző:

Dr. Kovács Gyula

Publikáció lezárásának helye, dátuma:

Budapest, 2020. augusztus 31.

¹ Lektor: dr. Győri György főügyészségi ügyész (Fővárosi Főügyészség).

I. A szerző előszava

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés témakörében korábban számos tanulmányt publikáltam. Az „*alpmű*” *Újszülött megölése címmel* egy dolgozat volt, amelyet „*Jurátus*” jellegével 2000-ben írtam, az Ügyészek Országos Egyesülete és a legfőbb ügyész által - Kozma Sándor² emlékére - hirdetett tudományos pályázatra.

A pályamű bírálója dr. Lékó Eszter legfőbb ügyészségi tanácsos, osztályvezető-helyettes ügyész volt, aki munkámat anno elismerésre érdemesnek tartotta.³

A pályamű *Újszülött sérelmére elkövetett emberölés* címmel 2001-ben jelent meg a Rendvédelmi füzetek 4/2001. számában.⁴ Az opponensi észrevételek alapján kiegészített tanulmányt pedig ugyanabban az évben tette közzé az ORFK Tájékoztató 2/2001. száma,⁵ igencsak kacifántos címmel: *Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása* (manapság ilyen hosszú címet már nem „*követek el*”). Eredeti címmel, de a szerkesztett, vagy inkább megvágott (esetleg megnyomorított) változat ugyancsak 2001-ben a Belügyi Szemle 1/2001. számának hasábjain látott napvilágot.⁶ Gyaníthatóan a terjedelmi korlátok vezették a szerkesztő kezét (vagy inkább ollóját): kár volt a jogtörténeti részbe belenyúlni, hiszen a mű pont ettől volt több (vagy másabb), mint a hasonló témájú irományok. A mai napig sajnálom, és bánom, hogy nem kardoskodtam a csonkítás ellen...

Jól láthatóan, amit csak lehetett, kihoztam ebből a kis dolgozatból, pedig még korántsem volt vége a történetnek.

² Leveldi Kozma Sándor (1825-1897), a magyar királyi ügyészség megteremtője, az első királyi főügyész. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái - <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kozma-sandor-leveldi-92765/> (2019. 02. 05.)

³ Dr. Radnóti Istvánné dr. Lékó Eszter legfőbb ügyészségi tanácsos, mb. legfőbb ügyészségi főosztályvezető ügyész szolgálati viszonya 2012. június 30. napjával megszűnt. Ügyészségi Közlöny LIX. évfolyam, 2011/12. szám. 525. o.

⁴ Kovács Gyula: *Újszülött sérelmére elkövetett emberölés*. In: Valcsicsák Imre (szerk.): Rendvédelmi füzetek 4/2001. szám. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2001. 21-30. o.

⁵ Kovács Gyula: *Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása*. In: Horváth József (főszerk.): ORFK Tájékoztató 2/2001. szám. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 2001. 31-52. o.

⁶ Kovács Gyula: *Az újszülött megölése*. Belügyi Szemle 1/2001. szám. 53-64. o.

A sors fura fintorának vagy a törvényalkotó akaratának köszönhetően, a 2000-ben írt pályaművet néhány év múlva, pontosabban 2003 tavaszán „leporolhattam”. Úgy tűnik, a Nagy Rendező nem akarta, hogy hanyagoljam a témát. Az történt ugyanis, hogy a jogalkotó nagy leleménnyel, 2003. március 1-jétől hatályon kívül helyezte a régi Btk.⁷ 166/A. §-át, amely az újszülött megölését szankcionálta.⁸ Az a tény, miszerint az inkriminált tényállás mindössze négy esztendő óta él meg, valamint a hatályon kívül helyezés indokai arra készítettek, hogy ismét tollat ragadjak (nem esett nehezemre, közismerten grafomániás vagyok). Így született meg *Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete* című írásom (újabb hosszú cím, egy kicsit szégyenkezem is miatta), amely a *Collega* 2004/1. számában kapott publicitást.⁹ Utólag bevallom, e szakcikk elkészítésekor az „ugye, én már akkor megmondtam” érzése is munkált bennem...

Az újszülött sérelmére elkövetett emberöléssel kapcsolatos írások megjelenése óta eltelt tizenöt év lényeges büntető anyagi és alaki jogi (eljárásjogi) változásokat hozott: 2013. július 1-jétől hatályba lépett a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (az új Btk.), tavaly (2018) július 1-jétől pedig új büntetőeljárás törvénynek örvendezhetünk (a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény). Ez a két jogszabály adta az alapötletet ahhoz, hogy a 2001-ben és 2004-ben publikált tanulmányaimat összefésüljem, aktualizáljam (vagy hatályosítsam) és kiegészítsem (egy kis hozzáadott érték soha nem árthat). Az átdolgozás oka volt még, hogy az emberölés továbbra is az egyik legsúlyosabb bűncselekmények egyike, és ezen belül az újszülött sérelmére elkövetett emberölések, a „csecsemőgyilkosságok” módfelett negatív társadalmi visszhangot váltanak ki, valamint az elkövetőket mintegy közmegevetés övezi: elismert kasszafűrók (úgynevezett mackósok), sztárbetörők vagy modernkori Robin Hoodok mindig is léteztek/léteznek, de a szülőanya által gyermeket, ráadásul csecsemőt ölni...

Az egykori pályamű célja napjainkban sem változott: megírásakor és most is az vezérelt/vezérel, hogy röviden, a teljesség igénye nélkül bemutassam e bűncselekmény történeti fejlődését, ismertessem a törvényi tényállási elemeket, kitérjek a felderítés és a vizsgálat, ha úgy tetszik a bizonyítás nehézségeire, valamint némi betekintést engedjek a büntetőbírói gyakorlatba. Reményeim szerint,

⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (rég Btk.).

⁸ A régi Btk. 166/A. §-át hatályon kívül helyezte a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja.

⁹ Kovács Gyula: *Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete.* *Collega* 2004/1. szám. 15-22. o.

munkámmal valamennyire segítségére leszek azoknak a kollégáknak, akik az újszülött sérelmére elkövetett emberölések ügyében nyomoznak. Bízom abban, hogy a tanulmány hasznára válik a rendészeti oktatási intézmények hallgatóinak is.

Itt és most a tovább gondolt tanulmány első része olvasható, amely az újszülött sérelmére elkövetett öleési cselekmények jogtörténeti fejlődését mutatja be (részben érintve az emberölést is). A jogtörténeti visszatekintés három fő részből áll: a szerző előszava, bevezetés és történeti visszatekintés (ez utóbbi rész öt fejezetre tagozódik). A mű forrás- és irodalomjegyzékkel, a felhasznált jogszabályok jegyzékével, valamint melléklettel zárul.

A bevezető első részben röviden ismertetem az újszülött megölésének a régi Btk. Különös Részébe történő beiktatásának az indokait. Vázolom továbbá azokat a körülményeket, amelyek végül - a hatálybalépést követő négy év elteltével - arra készítették a törvényalkotót, hogy az inkriminált tényállást hatályon kívül helyezze.

A második részben a történeti visszatekintés keretében bemutatom az élet elleni bűncselekmények megítélését a történelem folyamán, valamint - az előszóban és a bevezetésben foglaltaknál némiképp részletesebben - az újszülött megölésével kapcsolatban a magyar jogfejlődést.

Hölgyeim és uraim! Megtiszteltetés számomra, ha munkámat figyelemre méltatják.

II. Bevezetés

„Vagy mesterségesen szabadulunk meg a gyerektől, vagy úgy nézünk rá, mint szerencsétlenségre, a vigyázatlanság következményére, ami még ocsmányabb.”

(Lev Tolsztoj)¹⁰

A bevezető részben röviden ismertetem (legalábbis megkísérlem) az újszülött megölése tényállásának a régi Btk. Különös Részébe történő beiktatása indokait. Ugyancsak vázolom azokat a körülményeket, amelyek végül - a hatálybalépést követő négy év elteltével - arra készítették a törvényalkotót, hogy az inkriminált tényállást hatályon kívül helyezze. Vizsgáljuk meg tehát egy új tényállás tündöklését és bukását.

2.1. Egy új tényállás tündöklése

Az újszülött megölésének tényállását a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény¹¹ (e fejezetben a továbbiakban: törvény) 40. §-a, 1999. március 1-jével iktatta a régi Btk. rendszerébe. A régi Btk. 166/A. §-ának a beiktatásával a törvényalkotó az emberölés új, enyhébben minősülő alakzatát teremtette meg, amelynek értelmében, *az a nő, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megölte, büntetett követett el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.*¹²

A törvény indokolása szerint, az új tényállás megalkotását elsődlegesen az a körülmény hívta életre, hogy a szülő nő - különösen a titkolt terhesség esetében - a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, amely sok esetben a beszámítási képességre is kihatással lehet. Másodlagos okként az szerepelt, hogy a törvény 39. §-a módosította az emberölés (régii Btk. 166. §) tényállását, miszerint minősítő körülményként határozta meg a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetést [régii Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja]. A módosítás következtében a

¹⁰ Lev Tolsztoj: Bál után - Kisregények és elbeszélések. Kreutzer-szonáta - <https://mek.oszk.hu/03900/03938/03938.htm#5> (2019. 12. 07.)

¹¹ A törvényt az Országgyűlés az 1998. december 22-i ülésnapján fogadta el, és a megalkotásától számítva negyvenhetedik alkalommal módosította a Btk.-t.

¹² A műben hivatkozott jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök, indokolások és bírósági határozatok forrása: Jogtár® - Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft. - <https://uj.jogtar.hu/> (a továbbiakban: Jogtár®).

„gyermekölés” - ideértve a „csecsemőgyilkosságot” is - tíz évtől tizenöt évig, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel lett volna büntetendő, míg korábban a szülő nő által az újszülött megölése az emberölés alapesetének minősült, büntetési tétele pedig öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés volt [régi Btk. 166. § (1) bekezdése].

További problémaként merült fel (legyen ez a harmadlagos ok), hogy a régi Btk. 166/A. §-a beiktatásának hiányában a büntetés enyhítésének feltételeit szabályozó 87-87/A. §-ok együttes alkalmazásának eredményeképpen, a bíróságok azokban az esetekben is minősített emberölés elkövetéséért mondták ki a szülő nő bűnösségét, amelyekben előzőleg az alapeset miatt állapították meg felelősségüket. Ez pedig ahhoz a nemkívánatos helyzethez vezetett volna, miszerint a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában a Btk. szigorúbb megítélése differenciálatlanná vált volna.

Megjegyzendő még, hogy az emberölési ügyekben követett korábbi ítélkezési gyakorlat alakulása is azt mutatta, miszerint az újszülött sérelmére elkövetett bűncselekmények megítélése általában enyhébb a többi emberölési esetnél. A gyermekölés vagy inkább „csecsemőgyilkosság” privilegizált tényállásának bevezetésével a törvény tulajdonképpen e bírói gyakorlathoz igazodott.

Az első magyar Büntető Törvénykönyv, a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk (az úgynevezett Csemegi-kódex¹³) 284. §-a ismerte a gyermekölés tényállását, amelyet „azon anya” követett el, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülést követően szándékosan megölte (a cselekmény öt évig terjedő börtönnel volt büntetendő). A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 253. §-a az emberölésnek ezt az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi-kódex megalkotása idején meglévő viszonyokhoz képest napjainkban a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változások a privilegizálást szükségtelenné teszik.

Az újszülött megölésének enyhébben minősített esetként való megjelenítése egyebekben nem a sértett személyének eltérő megítéléséből fakadt. A törvényhez fűzött indokolás szerint, az újszülött sérelmére elkövetett emberölés ugyanolyan bűncselekmény, mint bármely más természetes személy megölése. A törvény éppen ezért arra az elkövetési magatartásra volt tekintettel, amely a szülés

¹³ Csemegi (született Nasch) Károly (1826-1899): jogász, kodifikátor, szakíró, igazságügy-minisztériumi államtitkár, kúriai tanácselnök, a magyar büntetőjog-tudomány kiemelkedő alakja, a Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk) névadója. Nádori Attila (főszerk.): Britannica Hungarica Nagylexikon 5. kötet. Budapest, Kossuth Kiadó, 2012. 268. o.

folyamán, vagy a szülést követően közvetlenül történik, vagyis a szülő nőnek a szüléskori állapotából indult ki, és az enyhébb megítélést erre építette (nagy kár, hogy ezt a „szüléskori állapotot” a törvényi tényállás legfeljebb csak implicite tartalmazta). A bírói gyakorlat ezt a helyzetet értékelte korábban is, amikor a régi Btk. 166. §-a szerinti emberölés miatt, az enyhítő szakasz alkalmazásával zömében az öt éves alsó határ alatt szabta ki a büntetést.¹⁴ Az új tényállás a két évtől nyolc évig terjedő büntetési tétel meghatározásával keretet adott a büntetés kiszabás számára, anélkül, hogy a bírói gyakorlatnak az enyhítő szakaszhoz kellett volna folyamodnia.¹⁵

2.2. Egy új tényállás bukása

A büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi II. törvény 88. § (1) bekezdés e) pontja - 2003. március 1-jétől - hatályon kívül helyezte a régi Btk. újszülött megölését szankcionáló 166/A. §-át. A hivatkozott törvényhelyhez fűzött indokolás szerint, a törvényalkotó „*ezzel orvosolta azt a gyakorlatban felmerült problémát, amely bizonyos elkövetési magatartások értékelhetőségét lényegében megakadályozta, azaz az általános szabályok szerint többszörösen súlyosabban minősülő emberöléssel szemben a megfelelő büntetőjogi szankció kiszabását lehetetlenné tette, ha a szülő nő az újszülött sérelmére a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után követte el ily módon az emberölést*”.¹⁶ Világos, ugye?!

A régi Btk. 166/A. §-ának hatályon kívül helyezését jogalkalmazói körökben ugyanúgy nem fogadta osztatlan tetszésnyilvánítás, mint annak idején a tényállás beiktatását. A törvényalkotó „*öngölt lött*”: a régi Btk. 166/A. §-ában megfogalmazott elkövetési magatartás tanúsítója két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető. Ugyanezért a magatartásért 2003. március 1-jétől azonban már tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztést lehetett kiszabni. Ezzel kapcsolatosan fogalmaztam úgy a Collega 2004/1. számában, hogy „*a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete*”.

¹⁴ Lásd az 1. mellékletet (A bíróságok ítélkezési gyakorlata).

¹⁵ A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-ához fűzött indokolás.

¹⁶ A 2003. évi II. törvény Általános indokolás I. rész 9. pontja. Jogtár® (2019. 02. 08.)

Nem mellesleg ez az állapot a mai napig fennáll: a hatályos (új) Btk. 160. § (2) bekezdés i) pontja alapján a büntetés tíz évtől húsz évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. Ugyanakkor a - a későbbiekben részletesen ismertetett - LB 15. számú irányelve (IV/5.), majd az azt részben felváltó 3/2013. BJE (II/9.) is a büntetékiszabási szempontok között kiemelt jelentőséget/számottevő enyhítő hatást tulajdonít(ott) az anya szüléskori lelkiállapotának, illetve életkörülményeinek. Lényegében a bírói büntetékiszabás körébe utalta (vissza) e szempontok vizsgálatát és figyelembe vételét.

III. történeti visszatekintés

„...aki nem akar gyermekeket nevelni, mi köze annak a mi jövődönkhöz?”

(Veres Péter)¹⁷

A következő részben a történeti visszatekintés keretében szeretném vázlatosan ismertetni az élet elleni bűncselekmények megítélését a történelem folyamán, valamint - az előszóban és a bevezetésben foglaltaknál némiképp részletesebben - az újszülött megölésével kapcsolatban a magyar jogfejlődést.

3.1. Az élet elleni bűncselekmények megítélése a történelem folyamán

Az élet elleni bűncselekmények megítélése minden korban a történelmi, társadalmi és gazdasági viszonyoktól, illetőleg ezek fejlettségi szintjétől függött. Ezért, mint minden bűnözési jelenség, úgy e bűncselekmények is, kizárólag történeti szemléletű megközelítésben vizsgálhatók. Ennek hiányában ugyanis nem érthetnénk meg e rendkívül magas fokú társadalmi veszélyességgel bíró deliktumok alak-tani és oksági kérdéseit, valamint nem nyerhetnénk megfelelő kiindulási alapot a megelőzésükhöz sem (ami, mint tudjuk, kiemelten fontos feladat, de minden közhiedelemmel ellentétben nem csupán a Rendőrség dolga).

¹⁷ Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1983. 557. o.

Az élet elleni bűncselekmények elbírálása a társadalmi fejlődés egyes szakaszaiban meglehetősen nagy eltéréseket mutatott. Tény, hogy a társadalmi fejlődés különböző fokán nem mindig esett/esik egybe az emberölés egyéni, közösségi, valamint állami és társadalmi, ha úgy tetszik „*hivatalos*” fogadtatása.

Az emberi élet fontosságának szélsőséges értékelését mutatja egyebek között, hogy a történeti fejlődés bizonyos szakaszán, egyes jogok szerint az ölés körébe tartozott a különböző állatok elpusztítása ugyanúgy, mint az ezek által okozott életvesztés, valamint a klasszikus értelemben vett emberölési cselekmények. E deliktumok történeti felfogását végigkövetve megállapítható tehát, hogy még az emberölés fogalmának, a büntetőjogi védelem kezdetének, terjedelmének és határának meghatározása is a társadalmi, gazdasági és tudományos fejlődés eredménye.

A történeti visszatekintés alapján teljes joggal állítható, hogy az élet elleni bűncselekménytípusok között nem találunk még egy olyat, amelyet annyira eltérően értékelték volna, mint a gyermekölést. A gyermekölés „*a legnagyobb mértékben sérti a már civilizált népek szánalomérzetét. Ugyanakkor azonban a történelem azt mutatja, hogy némely korszak társadalmának szánalomérzetét egyáltalán nem váltotta ki.*”¹⁸ E bűncselekmény a fejlettség legalacsonyabb fokán álló népeknél nem tartozott az erkölcstelen, a korai rabszolgatartó társadalmakban pedig a jogellenes cselekmények közé. Kezdetben a nyomorék vagy éppen a szülés után közvetlenül életképtelennek, illetve csökkent életképességűnek ítélt újszülöttek különböző módon (magára hagyással, szikláról való ledobással, vízbefojtással stb.) történő megölése általánosan elfogadott szokás, illetve hagyomány volt.

Az ókori Rómában a családfőt megillető hatalmi jogosultságok közül több szempontból is kiemelkedik az apai hatalom (*patria potestas*), amely alatt a római jogban a családfőnek a családjához tartozó szabad személyek fölötti teljes magánjogi uralma értendő. A családfőt (*pater familias*) személyileg a pozitív jogosultságok körében megillette - többek között - a gyermek élete és halála feletti rendelkezés (*ius vitae necisque*); az elsőszülöttek kivételével a gyermekek kitétel joga (*ius exponendi*) és a gyermekeladás joga (*ius vendendi*).¹⁹

Az emberiség történetének egészen korai szakaszában a gyermekölés a természeti viszonyok között élő népeknél mintegy társadalmi érdeket szolgáló, általánosan elterjedt jelenség és egy sajátos

¹⁸ Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma. Székesfehérvár, Számmer Imre Könyvnyomdája, 1907. 9-10. o.

¹⁹ Földi András - Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 239. o.

gyakorlati népességpolitika eszköze volt, ami végső soron a szükséges népességi létszamarányok biztosítását szolgálta. E bűncselekmény a szülők erőszakos önvédelmi eszközévé vált az éhínség, a betegség és a túlnépesedéssel járó egyéb bajok ellen.

Figyelmet érdemel az is, hogy számos népnél a gyermekölés eredendően ismeretlen volt. Így például az Andamán-szigeteken,²⁰ Kambodzsában, az ókori Egyiptomban, Samoán (Szamoa-szigeteken),²¹ Thébában,²² és nem volt elterjedt Új-Zélandon sem. Azoknál a népeknél, ahol a gyermekeket megtartották, ott végig nagy szeretettel gondoskodtak felnevelésükről. E megállapítás érvényes még azokra a nációkra is, ahol egyébként a gyermekölés szokása elterjedt volt.²³

3.2. A magyar jogfejlődés

Hazai jogunkban korábbi törvényeink az emberölésnek különböző neveit ismerték. Így gyilkosság alatt értették az előre megfontolt szándékkal elkövetett ölést, amelynek súlyosabb eseteit kiemelték, és mint hűtlenséget büntették a rokongyilkosságot, továbbá bizonyos oltalom alatt álló személyek (az ország rendes bíráinak, zászlósainak, főispánoknak, káptalan tagjainak stb.) megölését, majd később a rablógyilkosságot és a mérgezést. A gyilkosság fogalma mellett kifejlődött az egyszerű szándékos ölés, az indulatból történő ölés és a vétkes emberölés. A gyilkosság büntetése régi jogunk szerint a halál, több esetben bizonyos súlyosításokkal végrehajtva; valamint a vérdíj megítélése az örökösök javára. Az emberölés többi alakjánál hosszú időken keresztül az egyezkedés volt szokásban.

3.2.1. Szent István dekrétumaitól²⁴ a Tripartitumig²⁵

Szent István Király (1000-1038) Dekrétumainak Második Könyve széles körben, mondhatni kimerítően tartalmazta és szankcionálta az emberölés különböző válfajait:

²⁰ Andamán-szigetek: szigetsor a Bengáli-öböl keleti részén, a Nicobar-szigetekkel együtt Indiához tartoznak, székhelye Port Blair; 1858-1945 között indiai fegyenctelep. Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon. Budapest, Magyar Könyvklub - Officina Nova Kiadó, 1994. 50. o.

²¹ Szamoa-szigetek (Hajós-szigetek, Navigátorok): Polinézia egyik szigetcsoportha a Nagyóceánban, Észak-keletre a Fidzsi-szigetektől. Markó (1994) i. m. 861. o.

²² Théba: az ókori Felső-Egyiptom fővárosának görög neve. Markó (1994) i. m. 919. o.

²³ Bakóczy Antal: Az emberölés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984. 19-39. o.

²⁴ Az eredeti helyesírás szerint: dekrétom. Helyesírási tanácsadó portál - <https://helyesiras.mta.hu/> (2019. 02. 11.)

²⁵ E fejezet elkészítéséhez - a lábjegyzetben feltüntetett egyéb hivatkozások mellett - forrásként felhasználtam a Corpus Juris Hungarici vonatkozó törvényhelyeit. Jogtár® - <https://uj.jogtar.hu/#topicload/db/77/id/> (2019. 02. 13.)

13. Fejezet az emberölésről, először is, ha történetből esik
14. Fejezet azokról szól, akik feleségüket ölik meg
16. Fejezet a szándékos emberölésről
33. Fejezet arról, ha valakinek házára mennek és ottan viadal támad
36. Fejezet arról, ha szolga szolgát öl
37. Fejezet a gyilkos szolga váltságáról
46. Fejezet azokról szól, akik karddal ölnek embert

A 13. Fejezet alapján, *„ha valaki történetesen öl meg valakit, tizenkét arany pénzt fizessen és böjtöljön, mint a kánonok rendelik”* (bevezető rész). *„Ha pedig szabad ember a szolgáját öli meg valakinek, adjon más szolgát érte, vagy árán váltsa meg és böjtöljön a kánonok szerint”* (1. §). A *„történetből eső ölés”* - figyelemmel a 16. Fejezetben szankcionált szándékos emberölésre is - megfeleltett napjaink gondatlan emberölési cselekményének.

A 14. Fejezet értelmében, *„ha valaki az ispánok közül megkeménykedvén az ő szívében, lelke idveségével nem gondolván, ami távol járjon a hívők elméjétől, felesége vérében fertőznék, engesztelje meg az asszony rokonságát ötven tinóval, mint a királyi tanács végezte, és böjtöljön a kánonok rendelkezése szerint”* (bevezető rész). *„Ha pedig valamely jóra való vitéz esik azon vétekbe, adjon a rokonoknak tíz tinót ugyanazon tanácsi végzésből, és böjtöljön amint mondtuk”* (1. §). *„És, ha közrendű ember cselekszi azon gonoszságot, békéljen meg öt tinón az atyafiakkal és alázza magát böjtölésben, mint elől mondatott”* (2. §).

A 16. Fejezet kimondta, *„ha valaki haragra gerjedvén és felfuvalkodván kevélységgel, szándékos emberölést követ el, tudja meg, hogy száztíz arany pénzt fizet érte, amint a mi tanácsunk végezte”* (bevezető rész). *„Ebből ötvenet a király kincstárába vigyenek, a más ötvenet adják a rokonoknak, tíze pedig az ítélőbíráké és közbenjáróké legyen. És maga a gyilkos böjtöljön a kánonok rendelkezése szerint”* (1. §).

A 33. Fejezet a következőket határozta meg: „*akarjuk, hogy állhatatos béke és egyesség legyen mind nagyok és kicsinyek között, mint az apostol mondja: Mindnyájan legyetek egyesek; és senki másra támadni ne merjen*” (bevezető rész). „*Mert, ha valaki az ispánok közül ezen köztanácskozás határozata után oly nyakas engedetlen leend, hogy mást a házánál keres halálra és dúlja annak javait, és a ház urát otthon találván, vele viaskodik vagy megöli őt, bűnhődjék a kivont kardról való törvény szerint*”²⁶ (1. §). „*De, ha azon ispán esik el ott a bajban, feküdjék megtorlatlanul*” (2. §). „*És, ha valamely vitéz más vitéz udvarát vagy házát támadja meg, fizessen érte tíz tinóval. Ha pedig amaz maga el nem jövend, hanem az ő vitézeit küldi oda, száz tinót adjon a támadásért*” (3. §). „*Ha közember más hasonló sorsúnak a kunyhójára tör, bűnhődjék őt tinóval*” (4. §).

A 36. Fejezet szerint, „*ha valakinek szolgája más ember szolgáját öli meg, a gyilkos ura a megölt szolga fele árával elégitse meg annak urát, ha tudja; ha pedig nem, negyvennapos böjt után adják el a szolgát és osztozzanak az árán*”.

A 37. Fejezet úgy rendelkezett, hogy „*azt a szolgát, ki szabad embert öl, váltsa meg ura száztíz tinón, ha akarja, vagy adja kézbe*”.

A 46. Fejezet alapján, „*ha valaki embert öl karddal, azon kard által vesszen el*”. A „*kivont kardról való törvényhez*” tartozott a 47-49. Fejezet is, noha itt a törvényalkotó nem fogalmazta meg a halálos eredmény bekövetkezését. A 47. Fejezet „*a test tagjainak megnyomorításáról*”; a 48. Fejezet „*arról, aki megsebesült kardvágás miatt*”; a 49. Fejezet pedig „*arról, aki kardot von, de sebet nem ejt*” rendelkezett.

A bűncselekmények, amelyekre Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve büntetést szabott, három nagy csoportba különíthetők el. Az első csoportot alkották a vallás elleni bűncselekmények; a második csoportba a magánosok javai ellen elkövetett bűntettek, a harmadik csoportba pedig a közösséget sértő deliktumok tartoztak.

A második csoportba foglalt, a magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények sorát az emberölés nyitotta meg, amely - Angyal Pál tudományos értekezését összefoglalva - a következő alakban nyert szabályozást: ha valaki mást véletlenségből öl meg; ha szabad ember másnak szolgáját öli meg, ha ispán, jóra való vitéz, vagy közrendű ember felesége vérént ontja, mikoris a büntetése böjtölés és ötven, tíz, illetve öt tinó szolgáltatása; külön tartott büntetést a szándékos emberölés, melyet a tettes haragra gerjedvén és felfuvalkodván, kevélységből követ el; inkább magánjogi vétség, ha szolga másnak

²⁶ A „*kivont kardról való törvény*”: Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve, 46-49. Fejezet.

szolgáját öli meg; ily esetben a gyilkos szolgának ura a megölt szolga fele árával tartozott ennek urát kielégíteni, ha módjában volt, ellenkező esetben a gyilkos szolgát negyvennapos böjtölés után el kellett adni; ha szolga szabad embert ölt meg, a gyilkost ura megválthatta száztíz tinóval, vagy tartozott kiadni. Inkább az általános békesség biztosítását célozta a következő törvényhely: „*aki embert karddal öl, azon kard által vesszen el*”.²⁷

I. Endre²⁸ (1046-1060) parancsolatjának vagy rendelkezéseinek²⁹ emberölésre vonatkozó direktívái viszszaültak Szent István Király Dekrétumainak Második Könyvében az élet elleni bűncselekményekkel kapcsolatosan meghatározott fejezetekre. A mindösszesen bevezető részt és hét szakaszt tartalmazó „*rendelések*” közül in concreto a 6. § határozta meg, hogy „*aki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, lakoljon a régi mód szerint bűnéért. Végezetre vérontástól, ragadozástól és egyéb bosszúság és erőszak tételétől minden ember tartózkodjék*”.

A zárórendeletként is felfogható 7. § - a Szent István-i törvényekhez viszonyítva is szigorúbb szankciókat kilátásba helyezve - kimondta, miszerint „*aki pedig ezen rendelést megvetné és ellene szegülne annak az ő szívében, fejére és minden jószágára ítéltessék*”, vagyis, ahogy Angyal Pál írta: a norma megszegőit fő- és jószágvesztéssel rendelte büntetni.

Angyal Pál szerint a magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények meghatározása és büntetése tárgyában I. Endre király Ediktuma kifejezetten csak az emberölésről szól, midőn a 6. §-ban elrendeli, hogy: „*aki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, a régi mód szerint lakoljon bűnéért*”, tehát Szent István törvényeinek rendelkezése alá essék, mégis úgy látszik, hogy I. Endre nemcsak az emberölést, de egyéb magán bűntetteket is súlyosabb büntetéssel sújt, mint Szent István, mert midőn a 6. § zárómondatában megparancsolja, hogy „*vérontástól, ragadozástól és egyéb bosszúság s erőszak tételétől minden ember tartózkodjék*”, e norma megszegőit fő- és jószágvesztéssel rendeli büntetni.³⁰

Szent László (1077-1095) Király Dekrétumainak Első Könyve rendelkezett a parázna asszony megöléséről. A 13. Fejezet alapján, ha „*valaki mással paráználkodó feleségét megöli, Istennek adjon számot róla; és ha kedve tartja, vegyen mást feleségül*” (bevezető rész). „*De ha valaki az asszony közelvalói közül ellene kelne, hogy igaztalanul ölte volna meg, bíró eleibe vigyék a dolgot; és minden módon arról tudakozzanak a szomszédoktól, ha gyűlölségben és utálatban lett volna-e az ő férje előtt, avagy*

²⁷ Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog. Budapest, Attila-nyomda Részvénytársaság, 1939. 45. o.

²⁸ A Corpus Iuris Hungarici, Angyal Pál hivatkozott műve, sőt, Pauler Gyula akadémiai-nagydíjas alapműve (A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. kötet. Budapest, Athenaeum Rt. Könyvnyomdája, 1892. 104-113. o.) következetesen András helyett Endrét ír.

²⁹ I. Endre rendelkezésének eredeti címe: Andreae Primi Edictum sive Constitutiones; a hét szakaszból álló törvényrendeleteket a Corpus Iuris Hungarici első kiadói (Mossóczi Zakariás és Telegdi Miklós püspök) Bonfinius történeti elbeszélése nyomán szerkesztették és iktatták a törvények közé.

³⁰ Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei. Budapest, Attila-nyomda Részvénytársaság, 1941. 6-9. o.

az ő paráznasága felől valami gyanúság támadott volna-e már előbb? és a bíró ítéljen benne igazság szerint” (1. §).

A már Szent István által is törvénybe iktatott „kivont karddal való” ölést a Második Könyv emberölésről szóló 8. Fejezete szankcionálta. Eszerint, „aki kivont karddal embert öl, vessék tömlöcbe a király ítélete szerint és osszák három részre minden vagyonát: úgymint szöleit, földjeit, cselédségét, szolgálait” (bevezető rész). „Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat adják a gyilkos fiainak és feleségének” (1. §). „Ha pedig száztíz pénzt érőnél kevesebb vagyona lenne, szabadságát is veszítse el” (2. §).

Szent László tizennyolc évig tartó uralkodása alatt (1077-1095) számos törvény alkotásával járult hozzá az életnek jogi keretekbe foglalásához. Három könyv tartalmazza dekrétumait. A büntetőjog körébe sorolható parancsolatai és tilalmai - úgy, mint Szent István törvényeiben meghatározottak - három csoportba foglalhatók (lásd ott). A második csoport foglalta össze a magánosok javai elleni bűncselekményeket, itt első helyen említendő az emberölésről szóló II. 8. artikulus, amely szerint: „Aki kivont karddal embert öl, vessék tömlöcbe a király ítélete szerint és osszák három részre minden vagyonát (...). 1. § Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat adják a gyilkos fiainak és feleségének. 2. § Ha pedig száztíz pénznél kevesebb vagyona lenne, szabadságát is veszítse el”.³¹

Az újszülött sérelmére elkövetett emberölést hazánkban in concreto először Könyves Kálmán (1095-1116) szankcionálta. *Kálmán Király Dekrétumai Első Könyvének 58. Fejezete* a „magzatjokat vesztő asszonyokról”³² szólt. Büntetésük a főesperes előtti vezeklés volt.

A vegyesházi I. (Hunyadi) Mátyás uralkodása alatt (1458-1490) a vérrokon, tehát az újszülött megölése is a „hütlenség vétkére tartozott”. Az 1462. évi II. törvénycikk 5. §-a szerint, ezt a vétket az követte el, aki „vérrokonait a vérség negyedik ízén meggyilkolja”. A büntetés: „a király úr a bűnösök birtokait és fekvő jószágait másnak adhatja és adományozhatja”.

A szintén vegyesházi II. (Jagelló) Ulászló országlása idején (1490-1516) hasonlóképpen rendelkezett „a hütlenség vétkét tárgyazó esetekről vagy cikkelyekről” szóló 1495. évi IV. törvénycikk. Ugyancsak az 5. § szerint, hütlenség vétkét valósíthatták meg azok, akik „vérrokonait negyedig ízén belül

³¹ Angyal (1941) i. m. 6-9. o.

³² A korabeli szóhasználat magzaton a megszületett gyermeket is értette.

megölik vagy megsebesítik”. A gyermekölés hűtlenség alá sorolásának jogpolitikai indoka az lehetett, hogy az anya a gyermeke megölésével önkényesen megfosztotta a világi és az egyházi hatalmakat egy alattvalótól.³³

Werbőczy István 1514-es Hármaskönyve (másképpen: Tripartitum)³⁴ az ölési cselekményeket elszórta tartalmazta.

A Hármaskönyv (Tripartitum) a nemesi Magyarország több mint háromszáz éven át legfontosabb szokásjogi kézikönyve volt. Werbőczy István országbíró és erdélyi ítélőmester II. Ulászlótól kapott megbízást az ország jogainak, törvényeinek, bevett és elfogadott szokásainak, rendeleteinek összegyűjtésére. A Tripartitum mindezek mellett magában foglalta a királyi kiváltságlevelekben, a megyei törvényszékek és országos bíróságok gyakorlatában megnyilvánuló joganyagot is. A Hármaskönyv bemutatására az 1514. évi országgyűlésen került sor. A király az országgyűlés zárónapján oklevélbe foglalva megerősítette, azonban nem küldte szét, így a kihirdetés elmaradt és a Tripartitum nem emelkedett törvényerőre. Werbőczy 1517-ben magánúton kinyomtattatta a Hármaskönyvet, amelyet szétküldött a vármegyéknek, ahol a bíróságok alkalmazni kezdték. Így szokásjogi úton vált a magyar jog részévé.

A három részre osztott, a király által soha nem szentesített, de a gyakorlatban törvénykönyvként funkcionáló „szokásjoggyűjtemény” Első Részének 14. Címe a „*hűtlenség vétkének esetei*” közé sorolta az ország rendes bíráinak és helyetteseinek a megölését, elfogását, megverését vagy megsebesítését (11. §); a királyi emberek, a káptalan és a konvent kiküldötteinek „*midőn ezek végrehajtásban járnak*” megölését, megsebesítését vagy megverését (13. §).

A Második Rész 43. Címe, „*mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik*”, főbenjáró ítélettel rendelte büntetni azt az asszonyt vagy nőt, aki „*férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait megöli vagy megöleti*” (5. §). A magzat korabeli jelentése más volt, mint napjainkban: egyaránt értették alatta az újszülöttet és a gyermeket. A cselekmény tehát minősülhetett a régi Btk. 166/A. § szerinti újszülött megölésének és/vagy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnek [hatályos Btk. 160. § (2) bekezdés i) pontja].

³³ Cseres Judit: Eltékozolt újszülöttek. Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése. Budapest, BM Kiadó, 2000. 40. o.

³⁴ A mű eredeti címe: Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Inlyti Regni Hungariae per Magistrum Stephanum de Werbewcz Personalis Praesentiae Regle Majestatis Locum Tenentem: Accuratissime Editum (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, melyet Werbőczy István, a Királyi Felség jelenlétének helytartója a legnagyobb gonddal készített).

Werbőczy István Hármaskönyve a Második Rész 43. Cím 5. §-ában a cselekményt a következőképpen rendelte büntetni: *„Mindazáltal tudnunk kell, hogy az asszonyok és nők ellen is abban az esetben, ha közülök valamelyik a férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait gonoszul megöli vagy megöleti (mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik) épen, mint a férfiak ellen, főbenjáró ítéletet kell hozni és kimondani.”*³⁵

A Harmadik Rész 21. Címe a *„gyilkosságról, melyet valaki önvédelmezése közben követ el”* rendelkezik. A hét szakaszból a harmadikat emelem ki, amely szerint *„és innen van az, hogy valaki helyes és igazságos önvédelme közben ellenfelét, ki őt ellenség módjára kivont karddal megtámadta volt, megöli, az ilyen megölt és meggyilkolt embernek mind díja, mind vére omlása joggal elvész és azt soha senki vissza nem szerezheti”* (3. §). A 21. és az azt követő 22. (Hányféleképpen és hogyan kell a védelmet értenünk), illetve 23. (Vajon fenyegetés miatt szabad-e valakit megtámadni?) Címek lényegében a jogos védelem, mint büntethetőséget kizáró vagy korlátozó ok jogintézményét alapozták meg [hatályos Btk. 15. § e) pontja és 21-22. §-a].

3.2.2. A gyermekgyilkosság szankcionálása a Habsburg-házi uralkodók idején

A Habsburg-házból való II. Ferdinánd regnálása idején (1619-1637) az *„anya-, feleség- és gyermekgyilkosok, meg többnejűek elleni eljárásról és azok büntetéséről”* szóló 1625. évi VI. törvénycikk 1. §-a elrendelte, hogy az *„ilyeneket az illetékes helybeli hatóságok azonnal elfogassák, és törvényes eljárás megtartása mellett, kellő büntetéssel sújtsák”*. A 2. § alapján a *„nemesi előjogok e tekintetben mit sem használhatnak”*, vagyis az inkriminált bűncselekmények elkövetői származásuktól függetlenül büntetendők voltak.

Az ugyancsak Habsburg-házi III. Károly uralkodása alatt (1711-1740) lépett hatályba a *„még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek”* című 1723. évi XI. törvénycikk, amely a gyermekgyilkosságot - figyelemmel az 1723. évi IX. és X. törvénycikk rendelkezéseire - már nem a hűtlenség esetének tekintette, hanem a *„legnagyobb hatalmaskodások”* (actus maioris potantiae) közé sorolta. Az 1. és a 7. § értelmében az *„atyagyilkosokat, anyagyilkosokat, feleséggyilkosokat és gyermekgyilkosokat (...) a vérrokonság közelségének fokozatához, vagy a megöltek hivatalának minőségéhez képest súlyosbítással kimondandó főbenjáró büntetés alá kell vetni”*. Másképpen

³⁵ Kolosvári Sándor - Óvári Kelemen: Werbőczy István Hármaskönyve. Budapest, Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1897. 307. o.

fogalmazva: e bűncselekmények elkövetőit minősített, azaz kínzással egybekötött halálbüntetéssel sújtották. (Egyszerű kivégzési mód volt például a lefejezés, az akasztás, a vízbe fojtás és a zsákba kötés. A minősített halálbüntetések közé tartozott - egyebek mellett - az elevenen megégetés, a kerékbe törés és a karóba húzás, avagy a halálbüntetés végrehajtása előtt a test csonkolása.³⁶⁾

Megjegyzendő, hogy a magyar jog ez idő tájt nem tett különbséget aközött, hogy a megölt újszülött házasságban vagy házasságon kívül született. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc bukását követően a kiegyezésig (1867) terjedő időszakban Magyarországon is hatályban volt osztrák büntető törvénykönyv³⁷ azonban már differenciált: enyhébben minősített esetnek tekintette a házasságon kívül született gyermek megölését, amelyet határozott ideig tartó szabadságvesztéssel rendelt büntetni. Ezzel szemben a házasságban született gyermek megölésének büntetése életfogytig tartó szabadságvesztés, „élethosszú legnehezebb börtön” volt.

„Ha az anya gyermekét szüléskor megöli, vagy a szülésnél szükségelt segedelem szándékos elmulasztása által azt elveszni hagyja, s a gyilkosság házassági gyermekén vitetett végbe, a büntetés élethosszú legnehezebb börtön; ha a gyermek házasságkivüli volt, és az megöletett, büntetés nehéz börtön 10-20 évig, ha pedig a szükséges segítség elmulasztása miatt veszett el 5-10 évig, I: 122-dik §.”³⁸

3.2.3. A gyermekgyilkosság szankcionálása a XVIII. és a XIX. századi büntetőkódex-tervezetekben

*„A szatmári-békét³⁹ követően a török, majd labanc-sújtotta ország lassan ocsúdott évszázados dermedtségéből, de mindjárt az 1712. esztendőben önálló büntetőtörvény-javaslattal rukkolt elő”.*⁴⁰ A szakirodalomban csak szerzőjéről emlegetett 1712. évi Bencsik⁴¹-féle javaslat az emberölés öt esetét különböztette meg: a szándékos emberölés (homicidium deliberatum); a „sebesítés szándékával”

³⁶ Tóth Rebeka: A halálbüntetés kronológiája Magyarországon - <https://arsboni.hu/a-halalbuntetes-kronologiaja-magyarorszagon/> (2019. 03. 28.)

³⁷ Az osztrák büntető törvénykönyv [Reichs Gesetz Blatt für das Kaiserthum Österreich (RGI)] 1852. szeptember 1-jén lépett hatálya.

³⁸ Csatskó Imre: A büntetőjog elemei. Pest, Emich Gusztáv bizománya, 1850. 46. o. Internetes elérés: http://mtda-portal.extra.hu/books/a_buntetojog_alapelemei.pdf (2019. 03. 28.)

³⁹ A szatmári béke a Rákóczi-szabadságharcot lezáró békeszerződés, amelyet 1711. április 30-án kötött meg Károlyi Sándor a szövethozott rendek képviselőjében, III. Károly király megbízottjával, Pálffy János császári főparancsnokkal, II. Rákóczi Ferenc vezérőrnagy távollétében, aki ekkor éppen I. Péter orosz cárral tárgyalt. Markó (1994) i. m. 865. o.

⁴⁰ Balogh Elemér: A magyar büntetőtörvény-tervezetek szerkezeti fejlődése - http://acta.bibl.u-szeged.hu/7168/1/jurid-pol_064_025-039.pdf (2019. 03. 29.)

⁴¹ Bencsik Mihály (1670-1728) jogtanár, nagyszombati ügyvéd, az esztergomi káptalan és Pozsony vármegye ügyésze volt. Magyar életrajzi lexikon - <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/bencsik-mihaly-74AB7/> (2019. 03. 29.)

történt emberölés (homicidium arimo tantum vulnerandi), lényegében a halált okozó testi sértés; a gondatlanságból elkövetett emberölés; a vértlen emberölés; a többek által elkövetett emberölés.

*A Bencsik-féle javaslat 17. §-a büntetni rendelte a méhmagzatot elhajtó személyt: amennyiben a magzat még nem élt, a büntetés bírói mérlegelés körébe tartozott, amennyiben élt, a büntetést fejeztés volt.*⁴²

Az elsőnek tartott (1795-ös) magyar büntetőjogi kódex tervezet (a továbbiakban: 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet) a Habsburg-Lotaringiai-házból való I. Ferenc uralkodása idején (1792-1835) látott napvilágot. A tervezet II. része a polgárok élete és testi épsége elleni büntettek körében (XIX-XXXII. fejezet) kimerítő részletességgel szabályozta - egyebek mellett - a homicidiumot (emberölés), amelynek a szándék fokaira, a sértett személyére és az elkövetés módjaira tekintettel többféle nemét különböztette meg. A tervezet külön szólt a parricidiumról,⁴³ az infanticidiumról (gyermekölés), a procuratio abortusról,⁴⁴ az expositio infantumról (gyermekkitétel), az assassiniumról (bérgyilkosság, orgyilkosság), az intoxicationról (mérgezés) és a propricidiumról (öngyilkosság).

Az 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet XXI. fejezete a csecsemőgyilkosságot a következőképpen szabályozta:

„1. § Az újszülött gyermek megölését nevezzük csecsemőgyilkosságnak; ha ugyanis a születést követő hosszabb időköz elteltével ölik meg a szülők gyermekeiket, akkor az ilyen gonosztett már gyermekgyilkosság, amelyről az előző szakaszban szó volt” (XX. fejezet a szülőgyilkosságról és egyéb, a vérségi jogokat sértő emberölésekről).

„2. § E büntettet többnyire a házasságon kívül született gyermekek ellen szokták elkövetni. Éppen ezért, hogy ez megelőzhető legyen, a leányanyákat, nemcsak addig, amíg a terhüket méhükben

⁴² Merényi Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon - http://acta.bibl.u-szeged.hu/6773/1/juridpol_043_257-267.pdf (2019. 03. 29.)

⁴³ Parricidium vagy parieidium a római jogban annyi, mint: a) felségsértés büntette, ideértve a római állam ellen elkövetett mindennemű súlyosabb bűncselekményt, b) apagyilkosság, c) általában: rokongyilkosság. Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára. Budapest, Akadémiai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó, 1984. 630. o.

⁴⁴ Procuratio abortus: idétlen (idő előtti) szülés eszközlése; annyi, mint az elvetélés előidézése, korabeli terminológia szerint: magzatűzés; még pontosabban a magzat (mással) elhajtatása. Gyarmathy Chrys. János: Közhasznú műszótár és egyházi tisztí írásmód. Nyomatott Budán, Gyurián és Bagó betűivel, 1845. 152. o.

hordozzák, hanem azután is, hogy megszülték magzatukat, tilos büntetés vagy akár a templomokban, akár egyébütt történő megszegyenítés alá vonni. Sőt: közülük mindazoknak, akik kellő időben jelentkeznek az illetékes hatóságnál, a köz részéről minden segítséget meg kell adni, hogy attól is kártalanítást kaphassanak, aki terhességüknek okozója volt.

3. § Még az sem követelmény, hogy a méhének terhét hordozó nő közvetlenül jelentkezék a hatóságnál. Elegendő az is, ha állapotát a szülés előtt közhitelű személynek felfedi, e személy lehet vérrokona is; s ez a személy azután, a nála jelentkezett nő bármiféle zaklatása nélkül, a szükséges intézkedések megtétele céljából jelenti a tényt a hatóságnak. Egyébként, csecsemőgyilkosság esetében a terhesség előzetes elhallgatása mindig súlyosbító körülménynek, s a csecsemő vétlen halála esetén gondatlanságnak számítandó be.

4. § Az anyának nemcsak a saját maga által kezdeményezett bármely olyan tette számít csecsemőgyilkosságnak, amelynek rendes és az anya előtt is ismert folyamata szerint a csecsemő halála bekövetkezett, hanem a csecsemő élete fenntartásához szükséges anyai kötelesség gonosz szándékú elmulasztása is csecsemőgyilkosságként büntethető.

5. § Részes e büntetettben, aki akár tanáccsal, akár tettekkel hozzájárul akár a terhesség, akár a szülés eltitkolásához, avagy bármiféle módon okot ad arra, hogy csecsemőgyilkosság követtessék el. Ha pedig a teherbeesés okozója, vagy a csecsemőgyilkos nő szülei biztatták fel őt a tett elkövetésére, különösen, ha magánál a csecsemőgyilkosság aktusánál is segítettek, mindenkor súlyosabban kell bűnhődniük, mint az idegeneknek, és a körülmények különbözősége szerint akár a csecsemőgyilkos nővel azonos büntetésnek kell őket alávetni.

6. § Végül: a büntetést a gondatlanságnak és a szándékosságnak a bűntény összes körülményeiből kihámozandó arányosításával kell kiszabni, az emberölésről szóló szakaszban foglaltak figyelembevételével.”⁴⁵

A teljességre való törekvés igényétől vezérelve, az 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet II. részének a polgárok élete és testi épsége elleni bűntettekkel foglalkozó második artikulusa a következő tényállásokat szabályozta:

XIX. fejezet - Az emberölésről (1-4. §)

XX. fejezet - A szülőgyilkosságról és egyéb, a vérségi jogokat sértő emberölésekről (1-3. §)

XXI. fejezet - A csecsemőgyilkosságról (1-6. §)

XXII. fejezet - Az abortusz előidézéséről (1-2. §)

XXIII. fejezet - A csecsemők kitételéről (1-5. §)

XXIV. fejezet - A bérgyilkosságról (1-3. §)

XXV. fejezet - A megégetésről⁴⁶ (1-4. §)

XXVI. fejezet - A mérgező és ártalmas orvosságok árusításáról (1-4. §)

⁴⁵ Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971. 466-467. o.

⁴⁶ Megégetés vagy méregkeverés: méreggel elkövetett emberölés.

- XXVII. fejezet - A rablógyilkosságról (1-5. §)
XXVIII. fejezet - Az öngyilkosságról (1-3. §)
XXIX. fejezet - A párbajról (1-4. §)
XXX. fejezet - Az öncsonkításról (1-5. §)
XXXI. fejezet - Az ütlegelésekről, megsebesítésekről és a csonkításokról (1-6. §)
XXXII. fejezet - A szülők megveréséről (1-4. §)⁴⁷

Megjegyzendő, hogy Hajdu Lajos művében a fejezet helyett szakasz megnevezés szerepel. Tekintettel arra, hogy a szakasz mai jelentése a paragrafussal (§) azonos, célszerűbbnek véltem a rész, cím (artikulus), fejezet és szakasz (§) felosztást.

Rendkívül figyelemre méltó a - mások mellett - Deák Ferenc nevével fémjelzett *1843. évi büntetőjogi javaslatok*⁴⁸ álláspontja is, amely az osztályozásnál a praemeditációt (előre megfontolás) vette alapul, de a legsúlyosabb büntetést, az életfogytiglani rabságot csak néhány kiemelt esetben (rokonölés, rablógyilkosság, bérgyilkosság stb.) szabta ki; a rendes büntetés tizennyolc évi rabság volt, de amennyiben különös kegyetlenséggel követték el a cselekményt: huszonkét év. A javaslat a gyilkosság mellett - a bajor Btk. nyomán - a szándékos emberölést is szabályozta, amelynek jellemzője az előre meg nem fontolt, erős felindulásban keletkezett, és e felindulás alatt végre is hajtott ölési szándék volt.⁴⁹

Vegyük észre, hogy a szintén Habsburg-Lotaringiai házból származó V. Ferdinánd országlása alatt (1835-1848) keletkezett 1843. évi büntetőjogi javaslat a halálbüntetést nem „*ismerte*” (gyaníthatóan ez volt az egyik oka annak, hogy a maga korában idegenkedéssel fogadták). A javaslat Általános Részének II. Fejezete (A büntetések nemeiről, azok alkalmazásáról és átváltoztatásáról) szerint, a büntetések nemei: 1. életfogytig tartó rabság; 2. határozott ideig tartó rabság; 3. fogság (arestum simplex);⁵⁰ 4. közhivatalnak ítélet által kimondott elvesztése; 5. pénzbeli büntetések; 6. bírói megdorgálás (8. §).⁵¹

A magyar büntetőjog hosszú ideig súlyosbított halálbüntetéssel szankcionálta a gyermekölést elkövetett anyát. Még a XIX. század elején is a halálbüntetés volt a jellemző, és csak később lépett helyébe az úgynevezett időleges rabság, illetve amennyiben a gyermek halálát a szülés eltitkolása és a segély

⁴⁷ Hajdu (1971) i. m. 9. és 465-478. o.

⁴⁸ Az 1843. évi büntetőjogi javaslatokkal összefüggő munkálatok „*a büntető- s javító-rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki*” című 1840. évi V. törvénycikk kibocsátásával vették kezdetüket. A törvénycikk bevezető része meghatározta: „*A büntető törvénykönyvvel válthatlan kapcsolatban lévő büntető- s javító rendszer behozása iránt kimerítő vélemény-adás végett országos választmány neveztetik*”.

⁴⁹ Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párvialdal. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., 1928. 6-7. o.

⁵⁰ Arestum (áristom) simplex: egyszerű börtön. Bakos (1984) i. m. 61. o.

⁵¹ Fayer László (szerk.): Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1896. 15. o.

hiánya idézte elő: az időleges fogság. A XVIII. században e bűntett megelőzésére elrendelték a viselős hajadonok megseprűzését (*virgatio per carnificem*), illetőleg a községi elöljáróság felügyelete alá helyezésüket. A községi elöljáróságokat is büntetéssel sújtották, ha az előírt megelőzési szabályokat nem tartották be, egy 1795-ben kelt helytartói intézkedés pedig elrendelte a szülőházak létesítését. A már hivatkozott 1795. évi javaslat ugyan külön fejezetben szól a gyermekölésről (*csecsemőgyilkosság*), de még, mint homicidiumot büntette; az 1843. évi büntetőjogi javaslat már mindenképpen külön szabályozta e deliktumot, amelyet enyhébben rendelt büntetni (tízévi, illetve ötévi rabsággal). A javaslat 136. §-a büntetés alá vonta azt a házasságon kívül teherbe esett személyt, aki „*szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, amelyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett*”.⁵²

Részleteiben: az 1843. évi büntetőjogi javaslat Különös Részének a gyilkosságról, a szándékos emberölésről, a vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésről, és a gyermekölésről szóló IX. fejezete (108-138. §) - a mai viszonyokhoz képest - példátlan részletességgel szabályozta a gyermekölést, és az ahhoz kapcsolódó kriminális cselekményeket (131-137. §).

A 131. § kimondta: „*Amely anya törvénytelen ágyból született gyermekét, a szüléskor, vagy szülés után három nap alatt, akár cselekvés akár mulasztás által szándékosan megöli, annak legnagyobb büntetése, ha a tettet szülés előtt határozta el magában, tízévi rabság: ha pedig a szándék csak szüléskor, vagy szülés után támadott benne, öt évi rabság leend*”.

A 132. § alapján ugyanazon anya cselekményét, aki „*gyermekét, a szülés után három nap múlva fosztotta meg szándékosan az életétől*”, gyilkosságnak vagy szándékos emberölésnek kellett tekinteni (vagyis tette szigorúbb megítélés alá esett: holtig tartó, illetve húsz vagy huszonkét évi rabság).

A 133. § értelmében „*A fentebbi 132-dik § szerint büntettetik azon anya is, ki törvényes ágyból született gyermekét szüléskor vagy a szülés után bármikor életétől szándékosan megfosztotta*”.

⁵² Az 1843. évi büntetőjogi javaslatokról részletesebben lásd még Finkey Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1942.

A 134. § enyhébben rendelte büntetni a torzszülött, korcs (Missgeburt) gyermek bárki által történő megölését: „azokat, kik azt életétől szándékosan megfosztották, a büntetés alól fel nem mentheti, büntetésük azonban ily esetben egy évi fogságnál többre nem terjedhet”.

A 135. § a 131-133. §-okban foglalt bűncselekmények kísérletét szankcionálta: „Midőn az anya oly célzattal, hogy gyermekét életétől megfossa, azon valamely életveszélyeztető cselekvést vagy mulasztást követett el, de abból szándékán kívül közbejött valamely ok miatt halál nem következett, kísérletért büntetetik s büntetése a fentebbi 131, 132, és 133-dik §§-ban kijelelt büntetéseknek csak feléig terjedhet”.

A 136. § szerint, ha „valamely házasságon kívül teherbe esett személy, szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett, büntetés alá vonandó, s büntetése azon esetben, ha a gyermek amiatt csakugyan meg is halt, négy évi rabságig; oly esetben pedig, midőn a gyermeknek életét valamely az anyának akaratján kívül közbejött körülmény megmentette, két évi rabságig terjedhet”.

„Ha pedig a fentebbi 136-ik §-ban körülírt büntettet házasságban teherbe esett asszony követi el, büntetése kétannyi leend, mintha azt házasságon kívül követte volna el” (137. §).

Megjegyzendő, hogy az 1843. évi büntetőjogi javaslat X. Fejezete az „idétlen” (idő előtti) szülés eszközléséről; a XI. Fejezet pedig a gyermekeknek és más gyámoltalan személyeknek kitevéséről és elhagyásáról (144-150. §) rendelkezett.

3.2.4. A gyermekölés szabályozása a Csemegi-kódexben

A *Csemegi-kódex*, az 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről⁵³ (Btk.), valamint az 1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról⁵⁴ (Kbtk.) alkották az első magyar - hivatalosan is törvényként funkcionáló - teljes büntető kódexeket. A Csemegi-kódex - I. Ferenc József uralkodása idején (1848-1916) - 1880. szeptember 1-jén lépett hatályba.

A Btk. két részre tagozódott: az első rész (Általános határozatok), amely - mai szemmel nézve - lényegében az általános résznek felelt meg. E részben kilenc fejezet (1-125. §) kapott helyet. A második rész (A büntettek és vétségek nemeiről, és azok büntetéseiről), a tulajdonképpeni különös rész negyvenhárom fejezetből (126-486. §) állt.

A kihágási büntető törvénykönyv ugyancsak két részre tagozódott: az első rész (Általános határozatok) harminckét szakaszból (1-32. §) állt. A második rész (A kihágások nemeiről és azok büntetéseiről) tizenegy fejezetet (33-145. §) tartalmazott.

A Btk. általános részének beosztása fejezeteként: Bevezető intézkedések (I.); A jelen törvény hatálya, terület és személyek tekintetében (II.); A büntetések (III.), A kísérlet (IV.); A részesség (V.); A szándék és a gondatlanság (VI.); A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok (VII.); A bűnhalmazat (VIII.); A bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok (IX.).

A Btk. különös része a rokonbűncselekményeket együtt tárgyalta. Ezek öt csoportba sorolhatók: az uralkodó és az állam elleni bűncselekmények (I-VIII. fejezet); a társadalmi rend (IX-XIII. fejezet); az egyesek személye és vagyona (XIV-XXXVI. fejezet); a közbiztonság elleni bűncselekmények (XXXVII-XL. fejezet), majd megint az állam-, illetve az államigazgatás rendje elleni bűncselekmények és a hivatali bűncselekmények (XLI-XLII. fejezet).⁵⁵

⁵³ Szentesítve: 1878. május 27. Kihirdetve: az Országgyűlés mindkét házában 1878. május 29.

⁵⁴ Szentesítve: 1879. június 12. Kihirdetve: az Országgyűlés mindkét házában 1879. június 14.

⁵⁵ Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris Kiadó, 1996. 281-282. o.

A Csemegi-kódex - hasonlóan a külföldi büntető kódexekhez - az emberölés fogalmi köréből kiemelt néhány tényállást és ezeket külön szankcionálta, illetve privilegizálta. A kiválasztást és az enyhébb büntetést mind a tettesnek, mind a sértettnek sajátos körülményei indokolták, mind pedig a társadalmi felfogás vonta maga után. A Csemegi-kódex vonatkoztatott szabályai szerint az emberölésnek ilyen különös nemei voltak: a kívánságra való ölés (Btk. 282. §); az öngyilkosságnál való részesség [Btk. 283. § (1) bekezdés]; az amerikai párbaj [Btk. 283. § (3) bekezdés] és a gyermekölés (Btk. 284. §).

Ugyancsak a teljességre való törekvés igényétől indítva, a Csemegi-kódex „Az ember élete elleni bűntettek és vétségek” címet viselő XVIII. Fejezete (278-292. §) a következő tényállásokat tartalmazta:

„278. § Aki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntetettét követi el, és halállal büntetendő.

279. § Aki embert szándékosan megöl, ha szándékát nem előre fontolta meg: a szándékos emberölés büntetettét követi el, és tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

280. § Életfogytig tartó fegyházzal büntetetik a szándékos emberölés: ha azt a tettes, felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.

281. § Ha a szándéka tettesnek erős felindulásában keletkezett és rögtön végre is hajtattott: az emberölés tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettetést vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta, vagy megsértette, az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtattott: a büntetés öt évig terjedhető börtönnel.

Felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak vagy házastársnak, erős felindulásban elkövetett megölése: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

282. § Aki valakinek határozott és komoly kívánsága által bíratott arra, hogy őt megölje; három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

283. § Három évig terjedhető fegyházzal büntetendő az: aki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.

Ha pedig két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tétessék függővé, hogy közülük melyik váljék öngyilkossá, s ennek következtében az öngyilkosságra irányított cselekmény végre is hajtattott, de a halál nem következett be: mindkettőre egy évtől öt évig terjedhető államfogház; ha pedig a halál bekövetkezett: az életben maradottra öt évtől tíz évig terjedhető államfogház állapítandó meg.

284. § Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

285. § A teherben levő nő, aki méhmagzatát szándékosan elhajtja, megöli, vagy azt más által eszközölteti, ha házasságon kívül esett teherbe: két évig terjedhető börtönnel, ellenkező esetben pedig három évig terjedhető börtönnel büntetendő. Ugyanazon büntetés éri azt, aki a büntettet, a teherben lévő nő beleegyezésével követi el, ha pedig azt nyereségyvágyból tette: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

286. § Aki a teherben levő nő méhmagzatát annak beleegyezése nélkül szándékosan elhajtja, vagy megöli: öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ha pedig ez által a teherben levő nő halálát okozta: tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

287. § Azon szülő, aki koránál vagy állapotánál fogva öngyilkosságra képtelen gyermekét félreeső, vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ: a gyermekkitétel büntetettét követi el, és három évig terjedhető fegyházzal büntetetik.

Aki pedig önszegélyre koránál vagy állapotánál fogva képtelen személyt, kit ápolni köteles, vagy aki felügyelete alatt áll, kitesz, vagy segély nélküli állapotban elhagy: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha a kitétel, vagy elhagyás következtében a kített vagy elhagyott személy súlyos testi sértést szenvedett: a cselekmény öt évig terjedhető fegyházzal; ha pedig ez által annak halála okoztatott: öt évtől tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

288. § A 278. §-ban meghatározott büntett elkövetésére irányított szövetség, ha ahhoz előkészületi cselekmény is járul, két évig terjedhető börtönnel büntetetik.

289. § A jelen fejezet előbbi szakaszaiban meghatározott büntetéseken fölül, a hivatalvesztés is kimondandó.

290. § Aki gondatlansága által embernek halálát okozta, az emberölés vétségét követi el és három évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

291. § Ha azonban a halál, az azt okozónak hivatásában vagy foglalkozásban való járatlanságából, hanyagságából, vagy azok szabályainak megszegéséből származott, három évig terjedhető fegyházzal és száz forinttól kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A jelen szakasz eseteiben a bíróság, a bűnösnek talált személyt, azon hivatás, vagy foglalkozás gyakorlatától, belátása szerint végképen, vagy határozott időtartamra eltilthatja és a gyakorlat ismételt megengedését újabb vizsgálatról, vagy a kellő képzettség megszerzését igazoló más bizonyítéktól teheti függővé.

292. § Gyilkosság és emberölés esetében, ha a megölt után oly személyek maradtak, kiknek tartásáról gondoskodni köteles volt: azok részére megfelelő kártérítés is megítélendő, mely a viszonyokhoz képest, egyszer mindenkorra fizetendő tőke vagy évi járadék lehet.”

A Csemegi-kódex 284. §-a gyermekölés alatt az újszülött törvénytelen gyermeknek az anya által elkövetett megölését értette, amelyet a jelzett szakasz a következőképpen szabályozott: „Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedő börtönnel büntetendő”. A kódex XVIII. Fejezete - egyebek mellett - büntetni rendelte a magzatelhajtást (285-286. §) és a gyermekkitételt (287. § első fordulata vagy bekezdése).

A gyermekölésnek az emberölés köréből való kiemelését az indokolta, hogy a cselekmény megítélése az adott korban megváltozott, amely szerint a figyelem az ártatlan áldozatról a büntettet elkövető nőre terelődött. A jogalkotót az a felismerés vezette, hogy a gyermekét megölő nő a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után olyan speciális testi és lelki állapotban van, amely bűnösségét - kiváltképpen, ha megölt gyermeke törvénytelen születésű - jelentékenyen enyhíti.

Angyal Pál szerint e deliktum „különtartásának és enyhébb büntetésének főbb indokai:

a) a házasságon kívül teherbe esett nő sajátlagos lelkiállapota, mely a ballépés elkövetésétől a szülésig folyton tart, sőt azután sem szűnik meg azonnal; a teherbenlét eltítkolása, a szegénytől, meggyalázástól való félelem mind olyannyira depimálják⁵⁶ a nőt s ellen álló erejét oly fokban gyengítik, hogy a legkisebb motívumra is elhatározza magát annak a

⁵⁶ Depimált: lenyomott, levert; mai terminológia szerint e kifejezés a depresszióval rokon. Bakos (1984) i. m. 173. o.

cselekménynek elkövetésére, mely szabadulást jelent a nyomasztó érzésektől; ez az indok azonban csak a házasságon kívül teherbe esett nővel szemben bír jelentőséggel;

b) a szülő nő testi állapota, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatják a nőt, hogy annak a cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem létében elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérvesztés és az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkileg s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedéseinek előidézője;

c) a gyermektartás és felnevelés költségeitől való félelem, tehát egy merőben gazdasági forrásból eredő ok, mely egy magában ugyan alig értékelhető s a büntetés-lefokozást nem indokolhatja, de összefüggésben a többivel még sem hagyható figyelmen kívül;

d) felemlíthető végül még az az indok is, melyre már Mittermaier⁵⁷ utal, hogy t. i. a szülő nő azért is könnyebben határozza el magát gyermekének megölésére, mert a szülés alatti vagy éppen csak megszült gyermeket mintegy még testrészáé tekint, mellyel szabadon rendelkezhetik”.⁵⁸

A gyermekölés törvényi tényállása a régi Btk. 166/A. §-ának a szabályozásától annyiban különbözött, hogy a Csemegi-kódexben poenalizált deliktum elkövetési tárgya kizárólagosan házasságon kívül született gyermek lehetett, ezért ehelyütt csak a passzív alannal kívánok foglalkozni.

A gyermek házasságon kívül születettségének kérdése a Kúria egykori, 5. számú döntésével jól példázható. Eszerint ugyanis „a Btk. 284. §-ának rendelkezése azon férjes nőre, ki a házasságának tartama alatt születendő gyermekét megöli, azon esetre sem nyerhet alkalmazást, ha gyermekét nem férjével, hanem akár a házasság tartama alatt, akár a házasság létrejötte előtt mással nemzette, s hogy ebből következőleg az olyan nő, a fennforgó körülményeknek megfelelően az emberélet elleni bűntettek nézve fönálló általános szabályok szerint büntetendő”.⁵⁹ E problematikát a következő eseti döntés is megvilágítja: „Az a nő, akinek a férje él, mindaddig, amíg ettől törvényesen el nem választott, házasságon kívül állónak nem tekinthető; a törvényből merített anyagi okból helyesen tagadta meg tehát az esküdtbíróóság a Btk. 284. §-ában körülírt büntett megállapítására irányuló kiegészítő kérdések feltevését, mit a védő azon az alapon indítványozott, hogy vádlottnak újszülött gyermekét nem a férj nemzette” (K. 7345/1910. B. V. 175.).⁶⁰

⁵⁷ Carl Joseph Anton Mittermaier (1787-1867): német jogász, publicista, politikus. WIKIPÉDIA - A szabad enciklopédia - https://hu.wikipedia.org/wiki/Carl_Joseph_Anton_Mittermaier (2019. 02 21.)

⁵⁸ Angyal (1928) i. m. 49-50. o.

⁵⁹ Büntetőjogi Határozatok Tára I. kötet 51. szám. Budapest, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, 1907. 132-133. o.

⁶⁰ Angyal Pál - Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1937. 291-292. o.

3.2.5. A cselekmény büntetőjogi megítélése a Csemegi-kódexet követően

Magyarországon a második világháború után, az első (1949. évi) Alkotmány hatálybalépését követően⁶¹ - a kor politikai szellemének megfelelően - szükségessé vált a büntetőjog új, szocialista alapjainak megteremtése. Az egész büntetőjogi szabályozást magában foglaló törvénykönyv létrehozásának azonban nem voltak meg a feltételei, így csak a büntető törvénykönyv általános része született meg az 1950. évi II. törvénnyel⁶² (Btá.), amely 1951. január 1-jén lépett hatályba. A Btá. tehát a Csemegi-kódex általános részét váltotta fel.

A Csemegi-kódex egyéb rendelkezései számos módosítással és kiegészítéssel egészen 1962. június 30-ig hatályban maradtak. A sok változtatás következményeképpen csaknem áttekinthetlenné vált joganyagot az Igazságügyi Minisztérium 1952-ben rendszerezte, és hivatalos kiadványban tette közzé [ez volt a hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ)].

A BHÖ három részből: két címből és egy függelékből állt. Az Első Cím az Általános Rendelkezéseket tartalmazta. E részben a BHÖ a Btá., az 1950. évi 39. tvr.⁶³ (Btáé.) és az 1951. évi 34. tvr.⁶⁴ (Fb.) hatályos szövegét, valamint az általános szabályokat módosító egyes további rendelkezéseket [pl. 1951. évi 31. tvr.⁶⁵ (Bpé.)] tartalmazta.

A BHÖ Második Címe a Különös Rendelkezéseket foglalta magában. A Csemegi-kódex Különös Részéből még hatályban lévő rendelkezések mellett azok a törvények szerepeltek itt, amelyek a kódex egyes részeit váltották fel az idők folyamán. E módosításokon felül voltak azonban egyéb jogszabályok is, amelyek önállóan tartalmaztak büntető rendelkezéseket (pl. a társadalmi tulajdon büntetőjogi védelméről szóló 1950. évi 24. tvr.).

A BHÖ három fő részét alapul véve, döntő fontossággal a középső, a Második Címbe foglalt Különös Rendelkezések bírtak.

A Különös Rendelkezések öt részre tagozódtak: 1. a népköztársaság elleni; 2. az államhatalom és az államigazgatás rendje elleni; 3. a népgazdaság elleni; 4. a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni, illetve 5. a polgárok személye és javai ellen irányuló bűncselekmények.

Témánk szempontjából a BHÖ Második Címében helyet kapó Különös Rendelkezések Ötödik Része a lényeges. Ebben a részben a bűncselekményeket három csoportba sorolták: az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények (XIX. fejezet, 349-376. §); az emberi szabadság és méltóság elleni

⁶¹ A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 1949. augusztus 20-án, a kihirdetésének napján lépett hatályba. Címét - 1989. október 23-tól - az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése módosította (a Magyar Köztársaság Alkotmánya). Az egykori szocialista Alkotmány - lényeges változtatásokkal ugyan (mindösszesen 72 módosítást ért meg), de - 2011. december 31-ig volt hatályban. Helyébe 2012. január 1-jétől Magyarország Alaptörvénye lépett (az Alaptörvényt az Országgyűlés 2011. április 18-i ülésnapján fogadta el).

⁶² A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvényt 1950. május 18-án hirdették ki.

⁶³ A büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről szóló 1950. évi 39. tvr.

⁶⁴ A fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. tvr.

⁶⁵ Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatályba lépéséről és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. tvr.

bűncselekmények (XX. fejezet, 379-421. §) és a polgárok javai elleni bűncselekmények (XXI. fejezet, 433-493. §).⁶⁶

Megjegyzendő, hogy a BHÖ XIX. fejezetében szereplő emberölés tényállásai (349-357. §) - mutatis mutandis - híven tükrözték a Csemegi-kódex XVIII. Fejezetében felsorolt bűncselekményeket (278-292. §). Sőt, a BHÖ egyes szakaszainál lábjegyzetben hivatkoztak a Csemegi-kódex párhuzamos szakaszaira, illetve a 4., a 12. és a 20. lábjegyzetben némi magyarázattal is szolgáltak.⁶⁷

Többévi előkészítő munka eredményeként 1961-ben jött létre az első átfogó szocialista magyar büntetőkódex, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, az 1961. évi V. törvény (népköztársasági Btk.), amely egységesen szabályozta a büntetőjog egész anyagát.⁶⁸ A népköztársasági Btk.-t a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről szóló 1962. évi 10. törvényerejű rendelet 1962. július 1-jén léptette hatályba, és ezzel a magyar büntető jogalkotás bizonyos értelemben a büntetőjog kodifikáción nyugvó szabályozásának elvéhez tért vissza.⁶⁹

A népköztársasági Btk. alkalmazásának több mint másfél évtizedében eredményesen védelmezte a szocialista társadalmi rendet, az állampolgárok személyét és jogait, hozzájárult a közrend és a közbiztonság megszilárdításához.

Az 1970-es évek elején indult meg a büntető jogszabályok korszerűsítése. E folyamat a népköztársasági Btk. 1971. évi módosításával⁷⁰ kezdődött, amely megteremtette a bűncselekmények súly szerinti felosztását büntettekre és vétségekre, szűkítette a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények körét, a társadalmi-gazdasági fejlődésnek megfelelően jelentősen módosította a közlekedési, a népgazdaság elleni és a vagyon elleni bűncselekmények szabályozását. Az újabb - 1973. évi - módosítás⁷¹ biztosította a feltételeket ahhoz, hogy a bíróságok a jogpolitikai irányelveknek megfelelő, differenciált büntetékiszabási gyakorlatot folytassanak, és szélesebb körben alkalmazhassanak vagyoni hátránnyal járó büntetéseket.

⁶⁶ Bacso Ferenc: A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Jogtudományi Közlöny, 1952. október hó, 420-432. o. és Popovics Béla (szerk.): A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958. 178-180. o.

⁶⁷ Popovics (1958) i. m. 179-180. és 182. o.

⁶⁸ Kádár - Moldoványi (szerk.): Büntető Törvénykönyv. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979. 15-17. o.

⁶⁹ Mezey (1996) i. m. 332. o.

⁷⁰ A Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet. Hatályba lépésének napja: 1972. január 1.

⁷¹ A Büntető Törvénykönyv, valamint a szabálysértésekről szóló törvény módosításáról rendelkező törvényerejű rendelet. Hatálybalépésének napja: 1973. június 2.

1974-ben a szigorított őrizetre⁷² és az alkoholisták munkaterápiás intézeti gyógykezelésére⁷³ alkotott jogszabályok a társadalom hatékony védelmét biztosították a különösen veszélyes visszaeső bűnözéssel és a bűnözésben igen nagy szerepet játszó alkoholizmussal szemben.

1975-ben új jogszabályok jelentek meg a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról. Ezek alapján kiépült a hivatásos és társadalmi pártfogók hálózata, és az elítéltek a korábbinál nagyobb segítséget kaptak ahhoz, hogy büntetésük letöltése után megfelelően beilleszkedjenek a társadalomba, ne lépjenek ismét a bűnözés útjára.⁷⁴

Mindezek, valamint a részleges kiegészítések és módosítások ellenére szükségessé vált az addigi jogfejlődést összegző és továbbfejlesztő, új büntető törvénykönyv megalkotása.⁷⁵ Az új kódexet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról rendelkező 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btké.) 1979. július 1-jével léptette életbe (ez volt a már többször hivatkozott régi Btk.).

A népköztársasági Btk. az újszülött sérelmére elkövetett emberölésnek az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi-kódex megalkotása idején meglévő viszonyokhoz képest a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változásokra figyelemmel a cselekmény privilegizálása szükségtelenné vált. (A régi Btk. - az 1999. március 1. és a 2003. február 28. közötti időszakot nem számítva - osztotta ezt az álláspontot, és ugyanerre a nézőpontra helyezkedik a hatályos Btk. is.)

Emlékeztetőül: az emberölés a népköztársasági Btk. Különös Részének XIV. Fejezetében, a személy elleni bűncselekmények körében kapott helyet. Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket az I. Cím tartalmazta. Az emberölést a 253. §, az erős felindulásban elkövetett emberölést pedig a 254. § rendelte büntetni. A 253. § - jogtechnikai felosztását tekintve - négy bekezdésből állt. Az első bekezdés az emberölés alapesetét poenalizálta („*aki mást megöl*” - nem túl bonyolult megszövegezésű tényállás); a második bekezdés a minősített eseteket négy csoportba rendezve

⁷² 1974. évi 9. törvényerejű rendelet a társadalom fokozottabb védelméről a közrendre a közbiztonságra különösen veszélyes bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében. Hatálybalépésének napja: 1974. július 1.

⁷³ A mértéktelen alkoholfogyasztással összefüggő bűncselekmények elkövetőinek kényszerorvosi kezelését a népköztársasági Btk. 62. §-a is szabályozta (A kényszerelvonó-kezelés).

⁷⁴ A szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. törvényerejű rendelet. Hatálybalépésének napja: 1976. január 1.

⁷⁵ Kádár - Moldoványi (1979) i. m. 15-17. o.

sorolta föl; a harmadik bekezdés az emberölésre irányuló előkészületet szankcionálta; végül a negyedik bekezdés a gondatlan emberölést rendelte büntetni.

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy ellen (inkább sérelmére) elkövetett emberölés minősítő körülményként a népköztársasági Btk.-ban nem szerepelt. Sőt - mint az korábban már szóba került -, ezt a minősített esetet csak 1999. március 1-jétől - az újszülött megölésével (Btk. 166/A. §) párhuzamosan - iktatta a régi Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontjába az 1998. évi LXXXVII. törvény.

Valóban: azok a társadalmi viszonyok, amelyek a Csemegi-kódex hatálybalépésének idején vagy korábban fennállottak, a mai szemlélettel nem, vagy legalábbis a nagyon elmaradott felfogás esetén igazolhatók, de teljesen megszűntnek mégsem tekinthetők. Mint korábban szó volt róla, az 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-a az újszülött megölésének sui generis bűncselekményként történő szabályozását (régii Btk. 166/A. §) ezért nem is ezzel indokolta, hanem azzal az empirikus ténnyel, hogy a titkolt terhesség esetén a szülő nő rendszerint a mások segítsége nélkül lefolyt szülési folyamat során ténylegesen kivételes testi és lelki állapotban van, és ez az állapota a beszámítási képességére is kihatással lehet. Öreg hiba, hogy ezt a „*ténylegesen kivételes testi és lelki állapotot*” csak a törvényhelyhez fűzött indokolás, nem pedig a törvény szövege tartalmazta (implicite talán mégis, mivel a „*szülés alatt*” és a „*közvetlenül a szülés után*” kifejezésekkel a jogalkotó tulajdonképpen az említett állapotot értékelte).

Ugyanakkor a sokéves ítélkezési gyakorlat tapasztalatai alapján elmondható, miszerint ez a jogi értékelés egyrészt abban jutott kifejezésre, hogy a szülő nő által a szülés alatt vagy közvetlenül ezt követően megvalósított ölési cselekmény esetében - a Legfelsőbb Bíróság azóta már hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelvének⁷⁶ útmutatását követve - a bíróságok az emberölés minősített esetét, különösképpen a cselekménynek előre kiterveltként vagy aljas indokból való minősítését úgyszólván soha nem állapította meg; másrészt pedig a büntetés kiszabási gyakorlat vizsgálata arra utal, hogy a

⁷⁶ Az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelvet - a 3/2013. Büntető jogegységi határozat szerint - a Kúria nem tartotta fenn. Az Irányelvet 2013. július 8-án megszüntető Jogegységi határozat az Irányelv I. és II. részének a helyébe lépett.

bíróságok ilyen esetekben a törvényi büntetési tétel minimumában szabták ki a főbüntetést, sőt, ezen a téren tipikusnak volt mondható az enyhítő rendelkezés alkalmazása is.

A bíróságok ezt az ítélkezési gyakorlatot annak ellenére folytatták, hogy a már hivatkozott és megszüntetett 15. számú Irányelv a büntetéskiszabási gyakorlat irányításával kapcsolatban hangsúlyozottan hívta fel a figyelmet arra, miszerint az újszülöttek megölése esetén az elkövető javára kétségtelenül jelentkező nyomatékos enyhítő körülmények sem feltétlenül eredményezhetik az ilyen ölési cselekményekkel kapcsolatban az enyhítő rendelkezés általános, szinte főszabályként való alkalmazását.

„5. Az újszülötteknek a szülés tartama alatt vagy közvetlenül ezt követően az anya által történő megölése esetén a büntetés kiszabásánál az igényel alapos vizsgálatot, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világrahozatalával jár, kihatott-e az elkövető beszámítási képességére.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az újszülött megölésére. A házasságon kívül szülő nő esetében azt is figyelembe kell venni, hogy a társadalmi rosszallás a tudatilag elmaradott környezetben még olyan súllyal nehezedhet az elkövetőre, hogy az motiválhatja a cselekmény elkövetését. Egyebekben azonban nincs társadalmi, erkölcsi és jogi alapja annak, hogy újszülöttek megölése esetén általánossá válják a törvényi büntetési tétel legkisebb mértékén aluli büntetések kiszabása.

Az a körülmény, hogy az elkövetők nem készülnek fel a gyermekszülésre, nem veszik igénybe az általánosan biztosított orvosi kezelést és ellátást, egymagában nem alapozza meg az ölési cselekmény előre kitervelten elkövetettként minősítését.”⁷⁷

A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelvében foglaltakkal egyező álláspontot képvisel a 3/2013. Büntető jogegységi határozat. Az emberölés minősített esteit értelmező II. rész 9. pontja szerint, „a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnél a minősítés szempontjából kizárólag a sértett életkorának van jelentősége, közömbös tehát, hogy védekezésre képes volt-e vagy sem.

E minősített eset alá tartozik az újszülött megölése, nevezetesen az, amikor a szülő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli.

⁷⁷ A Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezett 15. számú Irányelve az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről IV. rész (Büntetéskiszabási szempontok) 5. pontja.

Mindazonáltal az újszülöttnek a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán - igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával - tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e, (s ha igen, milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így házasságon kívül szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magára hagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszalásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.

Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kiterveltkénti minősítését”.

A bevezetőben említettem volt, hogy a felsorolt okokon túlmenően az újszülött megölése törvényi tényállásának életre hívását és az emberölésnél enyhébb büntetési tétellel fenyegetettségét szükségessé tette az a körülmény is, hogy a régi Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontjának - az 1998. évi LXXXVII. törvény 39. §-ának (1) bekezdésével való - beiktatása folytán a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermekkorú megölése az emberölésnek a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett minősített esetévé vált. Ezen felül a Btk. 87/A. §-ának az 1997. évi LXXIII. törvény 6. §-ával történt módosítása következtében, erre a bűncselekményre a törvényben előírt büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetés kiszabására csak kivételesen kerülhetett sor. Az újszülött megölésének a régi Btk. 166. § szerinti értékelése tehát ahhoz a nem kívánt következményhez vezetett volna, hogy az újszülött sérelmére elkövetett ölési cselekmények a legszigorúbb büntetési tétel alkalmazását eredményeznék, és ez a kellő differenciáltság hiányára utalna.⁷⁸ Csakhogy, van itt egy bökkenő: ez a „*kellő differenciáltság hiányára utalás*” a hatályos Btk. alapján napjainkban is fennállt, de erről később, e tanulmány folytatásában még szó esik.

E fejezet záróköveként álljon itt egy nem teljes kitekintés Európára. Az európai országok büntető kódexei alapvetően két irányt vagy felfogást képviselnek.

⁷⁸ Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1999. 378-379. o.

Az országok egy csoportja az újszülött sérelmére elkövetett emberölést eredetileg privilegizált esetként szabályozta, azonban napjainkban e bűncselekmény már a szokvány emberölések körébe tartozik. Például a *német Btk.* (Deutsches Strafgesetzbuch) 217. §-a szabályozta a gyermekölést, de a tényállást 1998. április 1-jétől hatályon kívül helyezték.⁷⁹ A *Deutsches Strafgesetzbuch* kimondta: „*az anya, aki házasságon kívül született gyermekét a szülés közben, vagy közvetlenül azután megöli, legalább három évi szabadságvesztéssel büntetendő*”. Jelen állapot szerint, a *német Btk.* külön nem rendeli büntetni az újszülött, illetve a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést (211-213. §). A *francia Btk.* (Code pénal français) ugyancsak külön poenalizálta az újszülött megölését: „*az anya, aki akár tettesként, akár részesként újszülött gyermekét megöli, tiztől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ez a rendelkezés azonban a társtettesekre és más elkövetőkre nem terjed ki*” (300. és 302. §). Napjainkban a *Code pénal français* önálló tényállásban nem szabályozza az újszülött megölését, viszont minősített eset a várandós nő sérelmére elkövetett emberölés, feltéve, hogy az elkövetőnek a nő illetén állapotáról tudomása van. Minősített eset továbbá a „*tizenöt év alatti kiskorú*” sérelmére elkövetett emberölés (221. §). Az 1973-as *spanyol Btk.* (Código Penal español) szintén privilegizált esetként rendelte büntetni a gyermekölést (410. §), azonban az 1995-ös büntető kódex 138-139. §-a már nem tartalmaz ilyen tényállást, sőt, a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés sem minősített eset. A *Código Penal español* korábbi rendelkezése szerint: „*az anya, aki szégyenének elrejtése végett újszülött gyermekét megöli, rövidebb tartamú szabadságvesztéssel büntetendő. Ugyanígy büntetendők az anya szülei, ha az anya szégyenének elrejtése végett követik el a cselekményt*” (410. §).⁸⁰

Az európai országok egy másik csoportja fenntartotta az újszülött sérelmére elkövetett emberölés privilegizált esetként történő megítélését. Például a *svájci Btk.* (Schweizerisches Strafgesetzbuch) 111-112. és 116. §-a három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel fenyegeti azt az anyát, aki a várandóság alatt, illetve a szüléstől befolyásolt állapotban a magzatját vagy az újszülött gyermekét megöli. Az *osztrák Btk.* (RdGB) 79. §-a, valamint az *olasz Btk.* (Codice penale italiano) 578. §-a ugyancsak enyhébben bírálja el a szülőanya által az újszülött sérelmére elkövetett ölési

⁷⁹ Vesd össze Mészáros Ádám: Gondolatok az újszülött megöléséről és a gyermeki élet büntetőjogi védelméről - <http://jesz.ajk.elte.hu/meszaros12.html> (2020. 08. 30.)

⁸⁰ Criminal codes Legislationline - <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (2020. 08. 30.)

cselekményeket. Például az RGBI a következőképpen szabályozza a gyermeknek a szülésnél való megölését: „*az anya, aki gyermekét a szülés alatt, vagy amíg még a szülés lefolyásának hatása alatt áll megöli, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*” (79. §).⁸¹

A fenti minikörképet is figyelembe véve nagyon úgy tűnik, hogy Európában nem egyértelmű az újszülött sérelmére elkövetett emberölés büntetőjogi szabályozása. Az kétségtelen, hogy az utóbbi évtizedekben a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken vagy kapcsolaton kívül született gyermek jogállásában, valamint a társadalmi gazdasági viszonyokban jelentős változások álltak be, de mindezek kellenére nincs olyan tendencia, amely határozottan a „*csecsemőgyilkosság*” törvényi tényállásának a hatályon kívül helyezésének az irányába mutatna.

⁸¹ Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) Nemzetközi (NK) Jogtár - <https://www.okri.hu/index.php/2-uncategorised/48-nk-jogtar> (2020. 08. 30.)

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

- Angyal Pál - Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a büntettekről és vétségekről. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1937
- Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., 1928
- Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei. Budapest, Attila-nyomda Részvénytársaság, 1941
- Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog. Budapest, Attila-nyomda Részvénytársaság, 1939
- Bacsó Ferenc: A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Jogtudományi Köz-
löny, 1952. október hó, 420-432. o.
- Bakóczi Antal: Az emberölés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984
- Bakos Ferenc (szerk.): Idegen szavak és kifejezések szótára. Budapest, Akadémiai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó, 1984
- Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1999
- Büntetőjogi Határozatok Tára I. kötet 51. szám. Budapest, Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda, 1907
- Csatskó Imre: A büntetőjog elemei. Pest, Emich Gusztáv bizománya, 1850
- Cseres Judit: Eltékozolt újszülöttek. Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése. Budapest, BM Kiadó, 2000
- Fayer László (szerk.): Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye I. kötet. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1896
- Finkey Ferenc: Az 1843-i büntetőjogi javaslatok száz év távlatából. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1942
- Földi András - Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996

- Gyarmathy Chrys. János: Közhasznú műszótár és egyházi tisztí írásmód. Nyomatott Budán, Gyurián és Bagó betűivel, 1845
- Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1971
- Kádár - Moldoványi (szerk.): Büntető Törvénykönyv. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979
- Kolosvári Sándor - Óvári Kelemen: Werbőczy István Hármaskönyve. Budapest, Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1897
- Kovács Gyula: Az anyák által az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények büntetőjogi szabályozása. In: Horváth József (főszerk.): ORFK Tájékoztató 2/2001. szám. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság, 2001. 31-52. o.
- Kovács Gyula: Az újszülött megölése. Belügyi Szemle 1/2001. szám. 53-64. o.
- Kovács Gyula: Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete. Collega 2004/1. szám. 15-22. o.
- Kovács Gyula: Újszülött sérelmére elkövetett emberölés. In: Valcsicsák Imre (szerk.): Rendvédelmi füzetek 4/2001. szám. Budapest, Rendőrtiszti Főiskola, 2001. 21-30. o.
- Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1983
- Markó László (főszerk.): Egyetemes Lexikon. Budapest, Magyar Könyvklub - Officina Nova Kiadó, 1994
- Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma. Székesfehérvár, Számmer Imre Könyvnyomdája, 1907
- Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris Kiadó, 1996
- Nádori Attila (főszerk.): Britannica Hungarica Nagylexikon 5. kötet. Budapest, Kossuth Kiadó, 2012
- Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I. kötet. Budapest, Athenaeum Rt. Könyvnyomdája, 1892
- Popovics Béla (szerk.): A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1958
- Ügyészszégi Közlöny LIX. évfolyam, 2011/12. szám. 525. o.

2. Internetes hivatkozások

- Balogh Elemér: A magyar büntető törvény-tervezetek szerkezeti fejlődése - http://acta.bibl.u-szeged.hu/7168/1/juridpol_064_025-039.pdf (2019. 03. 29.)
- Corpus Juris Hungarici. Jogtár® - <https://uj.jogtar.hu/#topicload/db/77/id/> (2019. 02. 13.)
- Criminal codes Legislationline - <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (2020. 08. 30.)
- Csatskó Imre: A büntetőjog elemei - http://mtdaportal.extra.hu/books/a_buntetojog_alapelemei.pdf (2019. 03. 28.)
- Helyesírási tanácsadó portál - <https://helyesiras.mta.hu/> (2019. 02. 11.)
- Jogtár® - Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft. - <https://uj.jogtar.hu/>
- Lev Tolsztoj: Bál után - Kisregények és elbeszélések. Kreutzer-szonáta - <https://mek.oszk.hu/03900/03938/03938.htm#5> (2019. 12. 07.)
- Magyar életrajzi lexikon - <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/bencsik-mihaly-74AB7/> (2019. 03. 29.)
- Merényi Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon - http://acta.bibl.u-szeged.hu/6773/1/juridpol_043_257-267.pdf (2019. 03. 29.)
- Mészáros Ádám: Gondolatok az újszülött megöléséről és a gyermeki élet büntetőjogi védelméről - <http://jesz.ajk.elte.hu/bencze12.html> (2020. 08. 30.)
- Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) Nemzetközi (NK) Jogtár - <https://www.okri.hu/index.php/2-uncategorised/48-nk-jogtar> (2020. 08. 30.)
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái - <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kozma-sandor-leveldi-92765/> (2019. 02. 05.)
- Tóth Rebeka: A halálbüntetés kronológiája Magyarországon - <https://arsboni.hu/a-halalbuntetes-kronologiaja-magyarorszagon/> (2019. 03. 28.)
- WIKIPÉDIA - A szabad enciklopédia - https://hu.wikipedia.org/wiki/Carl_Joseph_Anton_Mittermaier (2019. 02. 21.)

3. Felhasznált dokumentumok

- Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósi Főosztályának BF. 1831/2000. számú jelentése, az anyák által újszülöttjeik sérelmére elkövetett emberölések vizsgálatáról
- ORFK Bűnügyi Főigazgatóság tájékoztatója a bűnözés és a bűnüldözés alakulásáról 1999. évben (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2000)
- Összefoglaló adatok az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika adataiból (Belügyminisztérium, Budapest, 2001)

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- Szent István Király (1000-1038) Dekrétumainak Második Könyve 13. Fejezet 1. §; 14. Fejezet 1-2. §; 16. Fejezet 1. §; 33. Fejezet 1-4. §; 36-37. Fejezet; 46-49. Fejezet
- I. Endre parancsolatja vagy rendelkezései 6-7. §
- Szent László Király (1077-1095) Dekrétumainak Első Könyve 13. Fejezet 1. §; Második Könyve 8. Fejezet 1-2. §
- (Könyves) Kálmán Király (1085-1116) Dekrétumainak Első Könyve 58. Fejezet
- 1462. évi II. törvénycikk (azok az esetek, melyek hűtlenség vétkére tartoznak, és melyekben, valamint másokban, a király úr a bűnösök birtokait és fekvő jószágait másnak adhatja és adományozhatja) 5. §
- 1495. évi IV. törvénycikk (a hűtlenség vétkét tárgyazó esetek vagy czikkelyek) 5. §
- Tripartitum - Werbőczy István Hármaskönyve (1514) Első Rész 14. Cím 11. és 13. §; Második Rész 43. Cím 5. §; Harmadik Rész 21. Cím 3. §; 22-23. Cím
- 1625. évi VI. törvénycikk (az anya-, feleség és gyermekgyilkosok, meg a többnejűek elleni eljárásról és azok büntetéséről) 1-2. §
- 1712. évi Bencsik-féle javaslat 17. §
- 1723. évi XI. törvénycikk (még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek) 1. és 7. §
- 1795-ös büntetőjogi kódex tervezet XXI. fejezet 1-6. §
- 1840. évi V. törvénycikk (a büntető- s javító rendszer kidolgozására országos választmány küldetik ki) preambuluma

- 1843. évi (Deák-féle) büntetőjogi javaslatok 8. §, 131-137. § és 144-150. §
- 1878. évi V. törvénycikk [a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Csemegi-kódex)] XVIII. Fejezet 278-292. §
- hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása [BHÖ (1952)] XIX. Fejezet 349-376. §
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről (népköztársasági Btk.) 253-254. §
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (régii Btk.) 166-166/A. §, 87-87/A. §
- 1997. évi LXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) módosításáról 6. §
- 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról 39-40. §
- 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról 88. § (1) bekezdés e) pontja
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (új Btk.) 15. § e) pontja, 21-22. § és 160. § (2) bekezdés i) pontja
- Francia Btk. (Code pénal français) 221. §, 300. és 302. §
- Német Btk. (Deutsches Strafgesetzbuch) 211-213. és 217. §
- Olasz Btk. (Codice penale italiano) 578. §
- Osztrák Btk.⁸² [Reichs Gesetz Blatt für das Kaiserthum Österreich (RGBl)] 79. és 122. §
- Spanyol Btk. (Código Penal español) 410. § (1973) és 138-139. § (1995)
- Svájci Btk. (Schweizerisches Strafgesetzbuch) 111-112. és 116. §

⁸² Az RGBl 1852. szeptember 1-jén lépett hatályba.

MELLÉKLET⁸³*1. melléklet***A bíróságok ítélkezési gyakorlata**

A kiszabott szabadságvesztés mértéke	Az elítélések száma a törvény módosítása		Arányok százalékban	A Be. felfüggesztése a törvény módosítása		Arányok százalékban
	Előtt	Után		Előtt	Után	
13 év	1		1,02			
7 év	2		2,04			
6 év		1	1,02			
5 év	3	1	4,08			
4 év 6 hónap	1		1,02			
4 év	1		1,02			
3 évtől 3 év 6 hónap	21	3	24,49			
2 év 6 hónaptól 3 év	7	2	9,18			
2 év	31	7	38,78	20	6	26,53
1 év 6 hónaptól 2 év	11	1	12,25	11	1	12,25
1 év	2	2	4,08	2	2	4,081
1 év alatt	1		1,02		1	1,02

⁸³ Forrás: a hivatkozott legfőbb ügyészségi jelentés. A számadatok az 1992. II. félévtől 2000. I. félévig terjedő időszakban jogerős bírói határozattal befejeződött büntetőügyekre vonatkoznak.